

У тридев'ятому царстві...

Дороги, які обираємо, нікуди від нас не втечуть



Костянтин КОВАЛЬ

У письменників від реального до вигадки – лише крок. Як живеться письменникам-фантастам не у світі ілюзій, а у світі реальному? На скільки вони відрізняються? На ці та інші запитання часопису «Народний депутат» відповідають Марія і Сергій Дяченки.

– Серед письменників-фантастів не так часто трапляються безумні сновидці, які вірять у те, про що вони пишуть. Як правило, фантасти – люди цілком здорового глузду, серед них трапляються науковці і журналісти, економісти та лікарі, отже, за хмарами не літають. Створення фантастики – це не нестримне фантазування, як здається на перший погляд, а літературна праця.

– **Про фантастів часто кажуть, що вони – науковці і пророки, які не змогли зреалізувати себе на цій ниві.**

– Хіба Станіслав Лем був філософом, який не відбувся? Хіба Іван Єфремов не реалізував себе як науковець? Про те, що фантастика як популяризатор науки йде в минуле, той самий Єфремов писав ще на початку шістдесятих. Стосовно пророцтва – бути оракулом письменникові-фантасту дуже зручно. Адже нікого не цікавить, справдиться воно чи ні...

– **«Немає пророка у власній вітчизні». І все ж таки, яке майбутнє ви бачите для України?**

– Нам хочеться вірити в добре майбутнє не лише для українців. Залишається тільки виховати тисячу педагогів, щоб вони виховали сто тисяч педагогів, щоб ті виховали мільйон геніальних педагогів, щоб відбувся перелом в історії людства і щоб на світову сцену вийшла Людина Вихована, чію появу передрекли брати Стругацькі. Тоді на Землі настане Південь людяності і головним стимулом, метою життя для мільярдів буде не нажива, а творчість і любов.

– **Можливо, це бачення втілюється у сценарії фільму «Залюднений острів»?**

– Звісно, картина майбутнього, створена Аркадієм і Борисом Стругацькими в циклі книг про Південь, приваблювала нас багато років. Але в романі «Залюднений острів» показано інше майбутнє, майбутнє планети Саракш: тоталітаризм, злиденність і масові маніпуляції свідомістю. Тобто те майбутнє, куди Земля неодмінно прийде, якщо не схаменеться й не змінить свого курсу.

– **Якщо пригадати історію написання «Острова» – братам Стругацьким він відкрився не одразу. Як довго ви його шукали?**

– Було багато варіантів сценарію, справжній марафонський забіг. Але час роботи над сценарієм ми згадуємо як найщасливіший у житті. Це щастя – працювати з книгою улюблених авторів у команді творчих, талановитих людей.

– **Політичні ігри достатньо брудні й непривабливі. Але, погодьтеся, не можна жити в заполітизованому суспільстві й не помічати цих «турнірів». Письменники також грають у ці ігри?**

– Варіантів багато. Скажімо, є чимало письменників-фантастів, які за сумісництвом працюють журналістами в найбільш гострих і конфліктних для суспільства точках. Марина і Сергій Дяченки – на іншій шкалі: ми вважаємо, що політика – не обов'язкова частина нашого життя. За великим рахунком, політика – сукупність випадків, а, скажімо, філософія описує загальні закономірності. Політика – велика гра. Замість кубка в ній розігрується влада. А нам ця влада (принаймні така, якою її бачать наші політики) не потрібна.

– **Не лише Олексій Толстой в «Аеліті» і Герберт Уеллс у «Машинах часу» застерігали людство, показуючи, до чого воно може догратися. Чи не вважаєте ви, що українська дійсність нагадує пророцтва тих письменників?**

– Фантастів хлібом не годуй, лише дай змогу попередити про якусь катастрофу. Існує думка, що фантасти, які писали про пост'ядерний світ, допомогли уникнути третьої світової війни і атомного побойща. У Толстого та Уелл-

са надто монументальні сценарії для сучасної України. Вважаємо, буде щось простіше.

– **Попри скарги педагогів, нова генерація не така вже й «не читаюча». До речі, більшість книг, що їх вона обирає, – саме фантастика. Що приваблює молодь у цих книгах? Можливо, вона прагне закритися від реальності сірої буденності й отримати яскравий допінг? Чи все ще вірить у казки і прагне героїзму?**

– І перше, і друге, і третє. А ще вона дуже інфантильна. А ще – перевантажена інформацією. Все сучасне людство таке – не дарма фантастика дедалі впевненіше проникає і у «звичайну» літературу, і на екрани кіно. Містика в усіх її проявах, сюрреалізм, відчуття якоїсь віртуальності навколишнього світу – реакція на перевантаження мегаполісу. А література, спасибі їй, здатна навіть маячно перетворити на мистецтво.

– **І ще – про труднощі мистецького буття. У вас зростає дочка. Мабуть, ви, як турботливі батьки, більшість своїх творів пишете саме для неї, адже більшість письменників зізнавалися, що починали, а потім продовжували писати саме для своїх дітей. Як відбили-**

Містика в усіх її проявах, сюрреалізм, відчуття якоїсь віртуальності навколишнього світу – реакція на перевантаження мегаполісу

ся у ваших книгах материнсько-батьківське хвилювання про долю своєї дитини і долю її покоління?

– Яюсь дуже просто. Просто намагаємося писати без бантиків, рюшків, мережив і без замовчування того, що нас хвилює – про дружбу, любов, зрадництво, про життя і смерть. У «дорослій» літературі про такі банальні речі писати нібито й непристойно – вважатимуть пафосним моралізатором. Тому ми дуже серйозно думаємо про «дрейф» у літературу для підлітків.

– **Писати для дітей і підлітків – що може бути відповідальніше?**

– Ми це розуміємо. До речі, нашу трилогію «Ключ від королівства», написану саме для доньки, днями нагоро-

дили дуже престижною Всеросійською національною дитячою літературною премією «Заповітна мрія».

– **Преміальні використовує на вітер мандрів?**

– У липні збираємося до Хорватії, на Адріатику. Ця країна – тисячі островів. І сосни там поспішають на водопій просто до моря. А восени або взимку, сподіваємося, здійсниться наша Велика Мрія – Австралія: Сідней і Мельбурн. А також «Мекка» для всіх дайверів – Великий Бар'єрний риф. Можливо, завітаємо і до Нової Зеландії. Там, у затоці Мілфорд мешкає наш знайомий дракон. Дуже хочеться його відвідати.

– **У рік ювілейний для Миколи Гоголя, не можна не згадати про творчість першого українського письменника-фантаста. Дослідники гоголівської тематики вважають, що писав він не про вигадані речі. Принаймні, сам Микола Васильович ставився до них як до реальних. За що, мабуть, і поплатився. Що думаєте з цього приводу?**

– Ми любимо Гоголя і вважаємо його справжнім письменником-фантастом. Про його життя і загибель ходить чимало чуток. Доля письменника стала ніби ще однією гоголівською книгою. Нам дуже хотілося б... ми дуже сподіваємося, що його душа, як душа булгаковського Майстра, врешті-решт здобуде спокій...

– **Іноколи люди мистецтва так захоплюються створенням власних світів, що втрачають відчуття реальності. Де проходить умовна межа реальності і вигадки у світі Марини та Сергія Дяченків?**

– Розумієте, у чім річ... Якщо змішати червону і зелену фарби – не лише зелена втратить свій первозданий колір, а й червона постраждає. Якщо втратити межу між «своїми» світами і реальністю, це означатиме лишень одне: не дива приходять у буденність, а просто ви почали «свій» світ забувати. Через те й намагаємося різних рухів не робити і тонких меж не порушувати.

– **Наскільки мені відомо, ви починали письменницьку діяльність не з фантастики, а з історії. У вас були академік Вавилов та опришок Довбуш. Зізнайтеся, хто з цих**



➤ **реальних героїв (а можливо, він був не один) підказав вам, що треба змінити напрям вашої діяльності?**

– Напрямок діяльності не те щоб змінився – він набув додаткових рис. Скажімо, сценаристика. Ми продовжуємо займатися нею на новому витку. А поворот від реалізму до фантастики відбувся, коли ми з Мариною зустрілись і об'єднали наші зусилля. Мабуть, той автор, якого ми створили вдвох, складніший і цікавіший, ніж Марина або Сергій окремо.

– **Якщо перефразувати відомий афоризм, вийде: дороги, які обираємо, нікуди від нас не втечуть. Як легко подружжя Дяченків визначає свій життєвий шлях?**

– Нелегко. У Сергія життя складалося з багатьох етапів: закінчив медичний інститут, став психіатром і генетиком, кандидатом біологічних наук, працював у науково-дослідному інституті, готував докторську з генетики агресивності... А потім різко все змінив, вступив до ВД-

Ку, став сценаристом. Успіх: призи міжнародних фестивалів, шестисерійний фільм «Микола Вавилов»... І знову все змінив і став фантастом...

У Марини також не все було просто. До зустрічі із Сергієм встигла закінчити театральний і попрацювати на сцені артисткою. Потім – також різкий розворот, зміна долі і фантастика. Отакі звивисті шляхи, які сплелися в одну велику, широку і пряму дорогу.

– **Сергію, рік тому на «Порталі» ви розповіли дивовижну історію про те, як у далекому дитинстві відкрили в собі талант гіпнозітера. Наскільки сильно ви розвинули ці здібності і як часто ними користуєтесь? Скажімо, під час перших побачень з Мариною. Або при вирішенні непростих питань із книговидавцями?**

– Елементи маніпулювання психікою безсоромно використовують різні політики, ворожки, цілителі і просто шахраї. Не вільний від зомбування і найвільніший вид спілкування – Інтер-

нет. Про ці маніпулювання наш останній роман «Цифровий». Володіючи гіпнозом, легше все це побачити і виховати в собі імунітет несприйняття. Я ніколи не використовував гіпноз, сугестію в меркантильних цілях. Хоча... у 70–80-х роках уже минулого століття, коли наближався черговий Міжнародний московський кінофестиваль, таки впадав у гріх. Я палко люблю кіно. Але тоді нові, інколи великі, картини можна було побачити лише на кінофестивалі. Люди цілодобово стояли за квитками, а під час деяких прем'єр кінотеатри охороняла кінна міліція. А я дивився в різних кінотеатрах по 5–6 фільмів на день. Вибирив найкращі і проходив через контролерів – як ніж крізь масло...

А Маринку завойовував за допомогою листів. Ми дружили, але я щовечора писав їй листи – виливав свою душу. І вона капітулювала. Звісно, такий соловоїний спів також впливає на свідомість. Але все, що я Марині обіцяв (книги, доньку, мандри і моє щоденне обожнювання), стало дійсністю. Отже, моє сумління чисте. А у

справах книговидавництва ніякий гіпноз не допоможе. Видавця і читача можна привабити тільки цікавою історією з яскравими деталями та образами.

– І знову – запитання до обох. Якою буде книга в майбутньому? Чи залишиться вона такою, якою ми її звикли бачити? Які, на вашу думку, перспективи розвитку літератури?

– Книгу час від часу ховають, передрікаючи їй кончину під натиском кіно і телебачення, а віднедавна – й інтерактивного віртуального світу. Певна річ, масове читання залишиться в минулому. Але завжди знайдуться люди, які дістають задоволення від того, як їхній мозок трансформує чужий текст у картинку, в образ, у власну думку. Скоріше за все, книга стане електронною – кожен тягатиме з собою легку планшетку, навантажену великою бібліотекою, і читатиме які завгодно тексти – хоч із іжцинями та ятями, хоч із титлами, хоч із заголовними літерами, виділеними золотом, і читатиме все це на екрані, стилізованому під папір. А традиційні книги – з їхньою вагою, запахом, фактурою сторінок – залишаться радістю для цінителів.

– У сучасній українській літературі, точніше – у тому, що визначено як шкільна програма, представлено багато різних жанрів і напрямів. Гортаєш деякі підручники і дивуєшся відсутності смаку й недалекоглядності їхніх творців. Скажімо, «Казку про Червону Шапочку» втиснуто методистами в підручник для 8-го класу. Чому б українським письменникам, які не могли не перегорнути таку «просвітлену книжечку», не попросити розумників із Міносвіти бодай інколи дослухатися до думки тих, хто справді розуміється на літературі і знає, що таке «добре»? Як ви вважаєте, такі розмови з міністрами-методистами – зі світу фантастики?

– Шкільну програму складати дуже важко. Та «Казка про Червону Шапочку» зовсім не така й жахлива, як про неї кажуть. Просто вона опинилася не в той час і не в тому місці. Якщо зі сцени філармонії розповідають анекдоти, які можна розказувати лише в лазні, винуватим у реакції публіки буде не анек-

дот, а розповідач. Ми ніколи не взялися б за складання шкільної програми з української літератури – обмежилися б парою-трійкою порад. Але порадиників і без нас вистачає.

– І ще раз про Гоголя. Гаррі Поттер – помітна постать, і його творець доклав чимало зусиль для змалювання всіх його пригод. Та, мабуть, Поттери приходять і йдуть, а Диканька 200 років простояла і ще 200 простоятъ?

– Роллінг дуже талановита. У перекладах часто втрачаються її іронія, тонкий англійський гумор, нюанси, що зрозумілі лише представникам західної культури. Гоголь подарував світові чарівність Диканьки, барокальність нашої міфології. А Роллінг на вернула до читання мільйони дітей і дорослих. Тих, хто завдяки їй зможе відкрити для себе і Гоголя. І Джоан, і Микола мирно співіснують в ноосфері – культурній оболонці землі. Сподіваємося, вони й через 300 років обговорюватимуть там витівки українських та англійських бісів.

«ЗАПОВІТНА МРІЯ» 2009 РОКУ ЗДІЙСНИЛАСЯ

Четвертий рік поспіль премія «Заповітна мрія» з успіхом шукає, знаходить і винагороджує талановитих письменників, які пишуть для дітей і про дітей. На відміну від минулого сезону, коли абсолютного переможця визначити так і не змогли і перше місце поділили між собою Марина Аромштам та Едуард Веркін, цього року члени журі вирішили віддати головний приз подружжю українських письменників-фантастів – Марині і Сергію Дяченкам.



21 травня в Центрі ім. Вс. Мейерхольда відбулась урочиста церемонія вручення Всеросійської національної дитячої літературної премії «Заповітна мрія». Декорації у вигляді метеликів, численні прожектори, пісні під гітару створили відчуття дитячого свята. Із 700 конкурсних робіт літературна рада на чолі з письменником Михайлом Бутвим відібрала 24, з яких журі конкурсу обрало вісім найкращих.

У конкурсі на отримання Великої премії (роман, збірка оповідань) перемогли Марина і Сергій Дяченки з України зі своєю трилогією «Ключ від королівства», «Слово Оберона», «У зла не має влади» (видавництво «Ексмо», 2006–2008 рр.). Друге місце в цій номінації посів Едуард Веркін з Іванова за повість «Мертвець», третє – Тимофій Юргелов з Омська за повість «Жовтий, Сірий, Анджела Девіс, Вулкан та інші». Роботи другого і третього місця були висунуті в рукописному варіанті. Лауреати отримають 1 млн. рублів за перше місце, за друге і третє, відповідно, 500 і 300 тис. рублів.

У конкурсі на отримання Малої премії (повість або оповідання) нагороди отримали: перше місце – Марина Кузнецова за повість «Вигаданий жучок», друге – Ілга Понорницька з Чувашії за збірку «Наша Земля – дихає», третє – Сергій Седов із Москви за книгу «Казки Дитячого світу» (видавництво «Самокат», 2008). Лауреати отримали, відповідно, – 150, 100 і 50 тис. рублів.

У додаткових преміях пальму першості здобули: Юрій Нечипоренко з Москви і Павло Калмиков із Камчатської області. Ю. Нечипоренко отримав приз симпатій літературної ради і 50 тис. руб. за рукопис збірки «Море, яке хвилюється», а П. Калмиков – спеціальний приз членів дитячого журі і Хіхуса за книгу «Ветеран Куликовської битви, або Транзитний сучасник» (видавництво «Свиныйн і сини», Новосибірськ, 2008). Почесні гості церемонії, які вручали лауреатам іменні сертифікати і пам'ятні статуетки, дали високу оцінку творам-переможцям. Саме вони мають стати тими книжками, які в недалекому майбутньому посядуть своє місце на книжкових полицях поруч із творами Астрід Ліндгрєн, Едуарда Успенського і багатьох інших улюблених дитячих письменників.